

Tonko BARČOT
 Državni arhiv u Dubrovniku
 Arhivski sabirni centar Korčula-Lastovo
 tonko.barcot@dad.hr

UDK: 930.25:77(497.5)
 Kratko priopćenje
 Short communication
 Primljeno: 18. listopada 2022.

FOTOAMATER JERKO ŠEPAROVIĆ (1875.-1917.)

SAŽETAK

Velolučanin Jerko Šeparović Musa rano se otisnuo s rodnog otoka i bio jedan od prvih mještana koji je završio neteološki studij (pravo). U Grazu je zasnovao obitelj i zaposlio se kao c.k. poštanski povjerenik kod tamošnjeg Ravnateljstva pošta i brzjava. U slobodno vrijeme bavio se fotografiranjem. Iako iza njega nije ostao velik opus već tek fragmenti – fotografije njegove rodbine u Veloj Luci, oni svejedno predstavljaju značajan fotografski trag. I zbog činjenice da je riječ o dosad najranijem poznatom amaterskom fotografu s otoka, ali i zbog samih sačuvanih fotografija. One naime predstavljaju važno i najranije etnografsko svjedočanstvo života u Veloj Luci na samom početku 20. st.

KLJUČNE RIJEČI: *dr. Jerko Šeparović, Vela Luka, Graz (Austrija), amaterska fotografija, etnografija, 1910-e*

Jedan od prvih neteoloških sveučilištaraca iz Vele Luke

Rodio se 18.6.1875. na padini Pinskog rata u obitelji Marka Šeparovića Muse i Kate Cetinić Mingo. U kući su uz braću Marka i Antuna, bile i sestre Frana, Marija, Mara i Kata, ali i obitelj očeva brata Franka. Jerkova starija braća ostat će na zemlji, a on najmlađi će nastaviti sa školovanjem. Poslije pučke škole u Veloj Luci pohađao je c.k. Veliku gimnaziju u Dubrovniku.¹ U

¹ Čini se da je za vrijeme školovanja u Dubrovniku bio vezan uz obitelj Kate Pijevac, ili kao stanodavke ili na neki drugi način. Prigodom njezine smrti godine 1914. uplatit će 5 kruna za Družbu sv. Ćirila i Metoda (*Crvena Hrvatska* 1914: 3). U Dubrovniku je živjela i Jerkova sestra Marija udana za Ivana Stipkovića.

kolovožu 1896. proglašen je zrelim na završnom ispitu (*Crvena Hrvatska* 1896: 3), a potom upisuje pravo na Sveučilištu u Grazu. Nije bio prvi sveučilištarac iz Vele Luke, ali je takva odluka u ono vrijeme još uvijek bila iznimna rijetkost. Pogotovo izbor sveučilišta koje nije bilo vezano uz svećeničko zvanje. Jerko Šeparović je jedan od prvih Velolučana koji je upisao „neteološki“ studij. Koliko je to tada bila iznimka svjedočit će i riječi njegova oca u oporuci, u kojoj će naglasiti da je on uložio u njegovo školovanje i da očekuje da Jerko prepusti dio svoje imovine braći koja tu mogućnost nisu imala.²

U Grazu je bio društveno aktivan, i to u Akademskom literarno-zabavnom društvu „Hrvatska“. U svibnju 1899. bio je izabran za ‘bilježnika’ ovog društva koje je okupljalo tamošnje hrvatske studente (*Hrvat* 1899: 2), a u listopadu iste godine (uoči nove školske godine 1899./1900.) napredovao je do tajnika (*Crvena Hrvatska* 1899: 3). Jerko Šeparović je uspješno završio svoj studij i stekao titulu doktora prava (poslije će se u pismima potpisivati s „dr“).³ Kao i mnogim drugim pravnicima, i Šeparoviću je njegov studij bio odskočna daska u austrougarsko činovništvo. Zaposlit će se u Ravnateljstvu pošta i brzjava u Grazu. Dogurat će do položaja c.k. povjerenika (Postkommissär), a po svemu sudeći radilo se o konceptnom činovniku koji je pripremao koncepte za najviše činovnike u Ravnateljstvu.⁴

U obližnjem gradiću Judendorf-Strassengelu, sjeverno od Graza, zasnovao je obitelj s Emmom *Grivić*⁵. Ubrzo će im se roditi sinovi Karlo i Ludwig te kćerka Klotilda. Ova imena njihove djece sugeriraju otklon od očeva zavičaja, a navodno ni Jerkova žena nikad nije posjetila Velu Luku.⁶ No, Jerko Šeparović nije zaboravljao svoje rodno mjesto niti svoju rodbinu. Jedno vrijeme kod njih će u Grazu boraviti njegov nećak Franjo (sin brata mu Marka), te izučiti pekarski zanat.⁷ Isto tako, Jerko je kod sebe primio i drugog mladog nećaka – Nikolu zvanog Pićo koji je navodno također izučio za

² Na tu očevu želju, Jerko Šeparović je otpisao da će se on o tom pitanju dogovoriti s braćom; HR-DADU-SCKL-157. Kotarski sud u Blatu. Ostavina Marka Šeparovića Muse, br. 99/15, Oporuka 5.2.1910.

Od 1910. do 1916. Jerko će od oca i majke primiti 760 kruna za podmiru „baštinstva/očinstva“. Na kraju će Jerko od očeve ostavine dobiti dio jednak onom svojih sestara (ili jednak udio u drugoj polovici imanja - 2/28), odnosno znatno manje od svoje braće.

³ Isto, Očitovanje Jerka Šeparovića na očevu oporuku, 1.1.1915.

U ono vrijeme titulu doktora prava nije imala znanstvenu kvalifikaciju i označavala je tek diplomiranog pravnik.

⁴ Na čelu Ravnateljstva nalazio se ravnatelj, pod njim savjetnici, potom tajnici, viši povjerenici i povjerenici. Sljedeća kategorija je bila upravo ona konceptnih povjerenika/činovnika (*Guida generale* 1915).

⁵ Čini se da je *Grivić* u spisima Kotarskog suda u Blatu kroatizirana verzija njezinog (njemačkog) prezimena.

⁶ Kazivanje Marice Blagaich, listopad 2022.

⁷ Upravo će Franjo Šeparović biti prvi izučeni luški pekar te će naslijediti pekara i slastičara Josipa Bepa Droffeniga, doseljenika u Velu Luku, kod kojeg je prvo vrijeme radio.

pekara.⁸ Koliko su ga u obitelji cijenili svjedoči i priča da je Jerko zaslužan za neka neobična imena u obitelji Šeparović Musa, poput onog „Rikard“ (Rike su ga zvali skraćeno).⁹ Nije to bila samo ljubav na daljinu te je Jerko Šeparović relativno često navraćao u rodni zavičaj. Bilo je to naročito uoči i za vrijeme I. svjetskog rata.

U trenutku očeve smrti, u svibnju 1915. još je uvijek radio u Grazu,¹⁰ a do preseljenja u Zadar dolazi poslije. O tom novom životnom razdoblju u glavnom gradu Dalmacije, ne znamo gotovo ništa. Prema jednom kazivanju, Šeparović je u Zadru radio kao upravitelj pošte,¹¹ a po drugome bio je na čelu poštanske uprave u čitavoj Dalmaciji.¹² No, prema ostavini svoje majke, i u Zadru je radio na identičnom položaju kao i u Grazu.¹³ Njegova zadarska životna faza ipak neće dugo potrajati. Samo nekoliko dana prije svoje majke, umro je i sam Jerko. Skončao je u Pokrajinskoj bolnici Šibenik 30.3.1917. s dijagnozom „paralysis progressiva“. Znamo još samo da je pred smrt primio sv. ulje i papinski blagoslov, kao i da je pokopan na šibenskom groblju sv. Ane.¹⁴ Njegova prerana i teška smrt, koja je uslijedila po tjelesnoj paralizi uslijed moždanog udara ili kojeg drugog uzroka, kao i njezine nejasne okolnosti ostavljaju mnoga neodgovorena pitanja. No, dio njih je zasigurno vezan uz posebne okolnosti I. svjetskog rata.

Poslije Jerkove smrti, njegova obitelj se još više udaljila od Vele Luke. Donekle gorak okus ostavio je i ostavinski postupak po smrti Jerkova oca, u kojem su Jerkova braća tražila od njegove udovice da se odrekne svog dijela nasljedstva na ime novca kojeg su njihovi roditelji isplaćivali Jerku, te joj u suprotnom zaprijetili parnicom.¹⁵ Jerkov sin Ludvig je poslije ipak održavao kontakt sa svojim prvim rođakom Franjom, pekarom. Redovito su si slali pisma na njemačkom jeziku. Kako su i Ludvik i njegova sestra Klotilda bili samci,¹⁶

⁸ No, u Velu Luku se nije vratio te se naselio u Liču kod Fužina (Gorski kotar); HR-DADU-SCKL-694. Narodni odbor općine Vela Luka. Opći spisi, br. 5/55 (II. serija), podaci o Nikoli i sinu mu Antunu Šeparoviću Musi (8.9.1955.)

U Liču navodno i danas žive njegovi potomci; Kazivanje Danijela Cetinića Mingota, rujan 2020., Nevenka Šeparovića, listopad 2020.

⁹ Kazivanje Doline Žuvela rođ. Šeparović Musa, rujan 2020.

¹⁰ HR-DADU-SCKL-157. Kotarski sud u Blatu. Ostavina Marka Šeparovića Muse, br. 99/15, Smrtovnica 4.4.1915.

¹¹ Kazivanje Danijela Cetinića Mingota, rujan 2020.

¹² Kazivanje Marice Blagaich, listopad 2022.

¹³ HR-DADU-SCKL-157. Kotarski sud u Blatu. Ostavina Kate Šeparović rođ. Cetinić, br. 73/1917, Smrtovnica 9.6.1917.

¹⁴ Matična knjiga umrlih bolnice Šibenik, str. 307. URL: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q57-L99F-CW1S?i=619&wc=9R2X-N3T%3A391644801%2C392426501%2C392426502&cc=2040054> (listopad 2022.).

¹⁵ HR-DADU-SCKL-157. Ostavina Marka Šeparovića Muse, br. 99/15, prijedlog braće Antuna i Marka Šeparovića 26.4.1920.

¹⁶ Kazivanje Nede Šeparović Musa, rujan 2020.

a sudbina drugog brata Karla nije poznata, čini se kako u Austriji po njihovoj smrti nije bilo više Jerkovih potomaka.

Fotograf amater

Kada se Jerko Šeparović upoznao s fotografijom, da li već u dubrovačkoj gimnaziji ili poslije u Grazu, nije poznato. Ne znamo ni što ga je sve privlačilo kao foto motiv, da li je to bilo tek sredstvo bilježenja vlastitog života, životnih trenutaka obitelji i rodbine, ili je s objektivom htio i pokušavao nešto više. Na ova pitanja nije moguće sa sigurnošću odgovoriti jer nam nije poznata Šeparovićeva fotografska cjelina, no mogu se naslutiti neki dodatni motivi.

Sačuvani su i dostupni tek neki njegovi pozitivni, u vlasništvu potomaka njegovih rođaka i oni su isključivo usko i šireobiteljskog karaktera (Zbirke Danijela Cetinića Mingo i Rose Barčot Mrle rođ. Cetinić u Veloj Luci, Zbirka Marice Blagaich u Australiji). Takvih ima tek osam, a može mu se pripisati još jedna (Zbirka Marije Mirošević Dubaj – Vela Luka). Snimao je uglavnom rodbinu i susjedstvo na Pinskom ratu. Naročito je bio povezan s obitelji Mande Cetinić Mingo, s kojom se i dopisivao te joj je slao svoje fotografije.

Zahvaljujući detaljnoj očevoj evidenciji, znamo kako je Jerko Šeparović boravio u Veloj Luci 1910., 1911., 1915. i 1916.¹⁷ Čini se da su sve danas sačuvane fotografije snimljene 1910.-1911. Njegova pojava s fotoaparatom u Veloj Luci je izazvala veću pozornost, no čini se da je bila lokalno ograničena na susjedstvo Musića. Isto, tako, potrebno je naglasiti da je tih godina u Veloj Luci djelovao fotograf Ernesto Furlani, pa obiteljsko svjedočanstvo kako je Šeparović prvi donio fotoaparat u Luku,¹⁸ ne stoji. No, svejedno nam govori kako percepcija fotografiranja u tadašnjoj Luci svejedno nije bila raširena i svima dostupna pa je pojava Jerka Šeparovića s fotoaparatom bila donekle egzotična.

Što nam govore sačuvani Šeparovićevi pozitivni? Da je on sam vjerojatno izrađivao pozitive, i to kontakt kopije (neke od njih je i kaširao na karton), tj. da nije uvećavao fotografije. Svi ti pozitivni nisu većih dimenzija, već 11 x 9 i 11 x 8 cm. Govore nam i da je dosta pažnje posvećivao kadriranju. Najbolji primjer je slika iz Badnjene gdje je svoje prijatelje točno posložio kako je

¹⁷ Ostavina Marka Šeparovića Muse, br. 99/15, Očitovanje Jerka Šeparovića o primanju svote od oca na račun očinstva, 8.3.1915.

¹⁸ Kazivanje Danijela Cetinića Mingota, rujan 2020.

zamislilo. Usred zapjenjenog mora Manda Cetinić hoda po stijeni održavajući ravnotežu, a pozadi njezin muž, sin i rođak im održavaju distancu na valovima od tih istih stijena (Prilog br. 2). Ima nečeg nadrealnog u ovom prizoru, ali su Cetinići definitivno statisti u Šeparovićevoj režiji.

Da je Šeparović izazivao veliku pozornost sa svojim fotoaparatom kod svojih rođaka i u susjedstvu, svjedoče ne samo kazivanja već i niz fotografija većih grupnih portreta. Na par njih posložilo se više od 30 rođaka i susjeda, gotovo čitave obitelji, od najstarijih do najmlađih. Na njima se vidi da mu rado poziraju i da su itekako svjesni posebnosti tog trenutka.

Naročito impresivan je portret grupe na ulici ispred kuće Cetinić Mingo. Pokraj vrata nad kojima visi feral, poredala se obitelj Mande Cetinić, s njezinom djecom i svekrvom otpozadi, a na fižulu uz njihovu kuću stari luški patrijarsi, težaci i pomorci, svjesni svojih godina, ugleda i položaja u obitelji i zajednici. Njihovo vrijeme je prošlo, ali još su tu, svaki sa svojom pričom (Prilog br. 4). Šeparović je svih njih snimio zbog njih samih. Njima je to izvjesno bila prva fotografija u životu. No, postavlja se pitanje da li je njegov motiv bio isključivo razveseliti lušku rodbinu.

Dragocjeno etnografsko svjedočanstvo

Svaka fotografija je nesumnjivo izvanredno povijesno svjedočanstvo, a Šeparovićeve se k tome izdvajaju po nizu faktora. Ponajprije, riječ je uglavnom o zanimljivim kompozicijama, dobrom oštrom (ima izuzetaka), dobro izrađenim pozitivima. Kako je riječ o jednim od najstarijih prizora s ulice / otvorenog prostora Vele Luke, i po tome se ističu. Nadalje, one su pune svojevrsne egzotične ljepote i može se reći da se naše oko slično postavlja prema prizoru kao nekoć oko fotografa Šeparovića. To je oko iz jednog drugog kulturnog kruga, gotovo dimenzije, koje u tim prizorima vidi i svoju prošlost. A ona ga neodoljivo privlači. Zbog njihove odjeće, autentičnog ambijenta, teglećih životinja i drugih brojnih detalja prošlog života s početka 20. st. one su dragocjeno etnografsko svjedočanstvo. Pokazuju nam jednu drugu Luku i Lučane. Ne toliko imućne (djeca su i bosonoga), koliko čiste i odmjerene.

Sve njegove fotografije su pomno kadrirane. Točno bi porazmjestio portretirane, njihove ruke i položaj tijela u odnosu na druge, a nije propustio ukomponirati pokoju motiku u kadar, ali i druge „pratitelje“ njihove svakodnevice. Na jednom sjajnom portretu obitelji Cetinić Mingo, namjestio je

tako tegleću životinju da se točno vidi na koji se način sedlala i što se punilo u njezine *dvanjke* (bisage) (Prilog br. 6). Naročito je ogledna i sadržajna fotografija njegovih rođaka Ante i Marka Šeparovića s njihovim kćerkama. Na tegleće životinje uprti su *mezarole* (ovalne drvene bačvice za dopremu otopine modre galice kod prskanja vinove loze). Neobično je privlačna ova Šeparovićeva kompozicija koja odiše svojevrsnom težačkom estetikom svakidašnjice (Prilog br. 5). Za razliku od portreta muškaraca u samom mjestu gdje su oni obukli svoja najbolja odijela, ovdje na baštini su u radnoj odjeći. Na jednoj od grupnih portreta dječaka u sredini su odjenuli u narodnu kumpanijsku nošnju i vjerojatno je i to bila fotografova zamisao, koji je u tom istom kadru svojom rukom pokušavao smiriti jednu nemirnu dječju glavu pored sebe (znajući da će u dužoj ekspoziciji ostati mutna) (Prilog br. 7). Na fotografijama se inače može zapaziti mnoštvo djece i mladih što upućuje na činjenicu da Vela Luka u to vrijeme doživljava svoj demografski vrhunac. Godine su to pred I. svjetski rat kada je Luka bila puna vina i zdravih vinograda, kada se još moglo zaraditi i vidi se to na ovim fotografijama koje odišu životom punim mogućnosti. Sve ili puno toga vrtilo se oko vina, a na jednom grupnom portretu, susjedstvo se okupilo oko tijeska za grožđe (Prilog br. 3). Očita mu je želja bila uz portrete rodbine dokumentirati i život težaka-vinogradara u rodnom mjestu, a što je u ono vrijeme bila primarna preokupacija Musića i velike većine Velolučana. Utoliko se može govoriti i o etnografskoj dimenziji njegovih fotografija koje jesu autentično svjedočanstvo ondašnjeg života na otoku.

Premda je taj njegov opus fragmentaran, značajan je jer je prvi takav poznati fotoamaterski trag s otoka Korčule. Izvjesno je zašto ga je zabilježio netko tko se iselio s otoka i živio u potpuno drukčijem, građanskom ambijentu. Donedavno, ove su fotografije bile poznate isključivo u ograničenom obiteljskom krugu. S objavom dvije Šeparovićeve fotografije 2020. u publikaciji njegova rođaka (Šeparović Bogomoja 2020: 166, 186) to se promijenilo te se skrenula pozornost na angažirani foto-opus ovog Velolučanina. U ovom tekstu, nadam se, čini se još jedan iskorak u tom smjeru.

IZVORI

Državni arhiv u Dubrovniku – Arhivski sabirni centar Korčula-Lastovo
157. Kotarski sud u Blatu
694. Narodni odbor općine Vela Luka
Privatna zbirka Danijel Cetinić Mingo – Vela Luka
Privatna zbirka Marija Mirošević Dubaj – Vela Luka
Privatna zbirka Marica Blagaich – Australija

WEB IZVORI

Matična knjiga umrlih u šibenskoj bolnici (familysearch.org)
Guida generale di Trieste e commerciale di Fiume, Gorizia, Pola, Spalato e Zara. O. Lovrich: Trst, 1915. (internetculturale.it)

LITERATURA

„Hrvatska akad. lit. zab. društvo u Gradcu“. *Hrvat* (Gospić), 10 (20.5.1899.), str. 2.
„Ispiti zrelosti“. *Crvena Hrvatska* (Dubrovnik), 32 (8.8.1896.), str. 3.
„Pišu nam iz Graca“. *Crvena Hrvatska* (Dubrovnik), 40 (11.11.1899.), str. 3.
Šeparović Bogomoja, M. (2020). *Hrvatski narodni život i običaji u Veloj Luci*. Vela Luka: Lanterna Vela Luka.
„Za Družbu sv. Ćirila i Metoda“. *Crvena Hrvatska* (Dubrovnik), 20 (4.7.1914.), str. 3.

Prilog broj 1.

Uz ovu će fotografiju, kao naslovnu stranicu razglednice, Jerko Šeparović zapisati kako je riječ o prvoj fotografiji njegove žene, i da nije tako loše za prvu fotografiju. Jerko Šeparović, sestra Emme Šeparović Grivić, Karl, Ludwig i Klotilda Šeparović. Foto: Emma Šeparović, 1912. Privatna zbirka Dane Cetinić Mengo – Vela Luka

Prilog broj 2.

U zapjenjenom moru uvale Badnjena, 1911. (sprijeda napisana godina je pogrešna, na poleđini je prekrížena i ispisana točna 1911.). Slijeva nadesno: Manda Cetinić Mingo, Nikola Šeparović Musa Pičo (?), Petar Cetinić Mingo i otac mu Marko Cetinić Mingo.

Prilog broj 3.

Privatna zbirka Danijel Cetinić Mingo – Vela Luka

Prilog broj 4.

Privatna zbirka Rosa Barčot Mrle rođ. Cetinić – Vela Luka

Prilog broj 5.

Ante Šeparović Musa, kćerka Valerija Šeparović, Antin brat Marko Šeparović Musa i njegova kćerka Kata zvana Vela u okolici Vele Luke. Na fotografiji je netko pogrešno nadopisao godinu, vjerojatno je snimljena oko 1910.-1911. Zbirka Marija Mirošević Dubaj – Vela Luka

Prilog broj 6.

U dvoru Cetinić Mingo 1911.-1912. Pere Cetinić, Marica Cetinić, majka Manda rođ. Šeparović Bare s Jozom Cetinićem u naručju. Zbirka Dane Cetinić Mingo – Vela Luka

Prilog broj 7.

Obitelj Šeparović Musa s malim kumpanjulom u sredini, oko 1910.-1911. Zbirka Marice Blagaich - Australija

AMATEUR PHOTOGRAPHER JERKO ŠEPAROVIĆ (1875-1917)

ABSTRACT

Jerko Šeparović Musa from Vela Luka left his home island early in life and was one of the first locals to earn a non-theological degree (law). He started a family in Graz, where he was employed as a postal commissioner at the Directorate of Posts and Telegraphs. In his free time, he was engaged in photography. Although he did not leave behind a large oeuvre, only fragments - photos of his relatives in Vela Luka - they still represent a significant photographic trace. This is because he is the earliest known amateur photographer from the island and because of the preserved photographs themselves. They are the earliest ethnographic testimony of life in Vela Luka at the very beginning of the 20th century.

KEY WORDS: *Dr Jerko Šeparović, Vela Luka, Graz (Austria), amateur photography, ethnography, 1910s*